

ВЫКЛАДАННЕ БЕЛАРУСКАЙ МОВЫ ВА ЎМОВАХ БІЛІНГВІЗМУ Ў ПАЧАТКАВАЙ ШКОЛЕ

Усандро Л.А., студэнтка 3 курса
(г. Віцебск, ВДУ імя П.М. Машэрава)

Навуковы кіраўнік – Крыцкая Н.В., канд. філал. навук, дацэнт

На сённяшні дзень адной з галоўных мэт навучання ў пачатковай школе з’яўляецца авалодванне мовай. У пачатковай школе закладваюцца асновы для далейшага развіцця моўнай культуры вучня. Мова паказвае прыналежнасць чалавека да нацыі. Праз мову дзеці пазнаюць увесь навакольны свет, праз мову яны адчуваюць адносіны з бацькамі, сябрамі, знаёмымі. Родная мова заўсёды лічылася душой народа, яго першаасновай. Але ж авалодванне ўсімі нормама мовы з’яўляецца складаным працэсам, і без дапамогі педагога вельмі цяжка самастойна прайсці праз яго.

У Рэспубліцы Беларусь пасля рэфэрэндума 1996 года афіцыйнымі сталі дзве дзяржаўныя мовы. Праз гэта і прыйшла да нас такая моўная з’ява як білінгвізм.

“Білінгвізм” паходзіць ад двух лацінскіх слоў: *bi* – “двайны” і *lingua* – “мова”. Інакш кажучы, білінгвізм – гэта валоданне дзвюма мовамі, двухмоўе. Білінгвізм з’яўляецца неабходным сродкам моўных зносін паміж народамі, якія кантактуюць праз эканоміку, палітыку і культуру. Акрамя таго, у абедзвюх мовах амаль аднолькавыя лінгвістычныя сістэмы, што і дае магчымасць прадстаўнікам дзвюх краін разумець адзін аднаго.

На сённяшні дзень у Беларусі функцыянуе беларуска-руская блізкароднасны білінгвізм, які патрабуе пэўнай спецыфікі ў навучанні дзяцей адразу дзвюма мовамі. Трэба памятаць, што білінгвізм добра ўплывае на развіццё памяці, ўвагі і іншых здольнасцей вучняў пачатковай школы. Вывучэнне дзвюх моў закладвае добры падмурак для далейшага развіцця дзяцей, для паспяховага засваення іншых школьных дысцыплін ў старэйшых класах. Галоўнай мэтай білінгвальнага навучання можна лічыць фарміраванне маўленчых навыкаў як на беларускай, так і на рускай мовах, а таксама забяспечванне станаўлення цэласнай асобы вучняў сродкамі беларускай і рускай моў.

У Беларусі як беларуская, так і руская мовы з’яўляюцца дзяржаўнымі, галоўнай асаблівасцю і нават праблемай білінгвізму з’яўляецца тое, што дзве мовы паміж сабой незбалансаваны. Інакш кажучы, руская мова пераважае ў карыстанні беларускую. Па-гэтаму, авалодванне беларускай мовай і маўленнем у пачатковай школе – з’ява неабходная, якая нясе ў сабе добры настрой на захоўванне этнічнай і нацыянальнай культур.

Трэба памятаць, што мова цесна звязана з мысленнем, яна заўсёды з’яўляецца сродкам выражэння думкі, формай існавання мыслення. Але ж на сённяшні момант, вучні, прыходзячы ў перша клас думаюць і размаўляюць у сваёй большасці на рускай мове. Беларуская мова з’яўляецца для іх нечым незразумелым і нават цяжкім. Нават на ўроках думка, якую вучань выказвае на беларускай мове, спачатку афармляецца на рускай мове, а потым рэалізуецца шляхам перакладу з рускай на беларускую мову. Пры гэтым адбываецца атаясамленне сістэм паняццяў дзвюх моў і, як вынік, могуць быць памылкі. Як жа можна выправіць такое становішча? Перш за ўсё, неабходна садзейнічаць нааўнасці актыўнага беларускамоўнага асяроддзя вучняў.

Таксама ў беларускіх вучняў, у параўнанні з вучнямі, якія вывучаюць толькі адну мову, ёсць іншыя асаблівасці навучання моў ва ўмовах білінгвізму:

1. Слоўніковы запас кожнай з моў у вучняў бяднейшы, чым ў вучняў, якія валодаюць толькі адной мовай.

2. Пры адсутнасці сістэматычнага навучання, могуць з’яўляцца цяжкасці з граматыкай абедзвюх моў.

Трэба прызнаць, што пачатковая школа выконвае ва ўмовах білінгвізму амаль вырашальную ролю. Ад настаўніка залежыць тое, як вучань будзе адносіцца і ўспрымаць беларускаю мову. Ён павінен прыкласці ўсе магчымыя сілы, каб паказаць вучням ўсю прыгажосць, непаўторнасць і важнасць беларускай мовы. Як варыянт, можна паспрабаваць, каб дзеці разам з настаўнікам выявілі выразныя лексічныя рысы беларускай мовы, гэта можа даць вучням свядомасць наколькі беларуская мова сапраўды непаўторная і самбытная, напрыклад: наяўнасць непаўторных слоў, якіх няма ў іншых славянскіх моў (кастрычнік, волат і інш.); наяўнасць слоў, якія ёсць толькі ў адной ці дзвюх славянскіх мовах (падлетак, шкарпэтка і інш.); наяўнасць у беларускай мове слоў, якія падобны толькі знешне да іншаславянскіх, але якія маюць семантычныя адрозненні (аманімія, антанімія, сінанімія і г.д.).

Абавязкова патрэбна “адчыніць” разам з вучнямі шырокі свет беларускай мовы. Іменна разам, бо калі настаўнік дае гатовы матэрыял вучням, гэта не так цікава і карысна, як то, калі яны самастойна даведваюцца пра што-небудзь. Трэба паказаць, што хавае пад сабою беларуская мова, давесці да свядомасці бацькоў, што дзецям неабходна чуць беларускую мову не толькі на ўроках, а і ў бытавым жыцці.

Не апошняю ролю выконваюць урокі літаратурнага чытання: апавяданні, казкі і вершы на роднай мове, праз якія вучні могуць пазнаць сябе і свае ўчынкi або пачуццi, што становіцца будзе ўплываць на адносіны вучняў да мовы. Каб навучыць дзяцей чытаць на беларускай мове, трэба даць цікавы матэрыял, таксама спрыяць назапашванню ведаў, стварэнню цікавых і разнастайных форм і сітуацый, якія развівалі б жаданне да вучобы. Трэба знаёміць вучняў са спадчынай роднай зямлі праз працы класікаў беларускай мовы. Выхаванне ў вучняў эмацыянальнай чуласці, пачуцця годнасці і гонару за прыналежнасць да беларусаў з’яўляецца асновай такога знаёмства. Калі вучні навучацца не толькі разумець і гаварыць на беларускай мове, але ж і адчуваць увесь “смак выкарыстання” яе, тады можна лічыць, што праца была недарэмнай.

На ўроку трэба даваць дзецям больш новых слоў, якія ім будуць цікавы і неабходны для працы. Кожны ўрок у школьнікаў павінен быць пачуццём адкрыцця нечага новага. Таксама, можна завесці слоўнік беларускіх слоў, які яны самастойна будуць складаць і карыстацца. Калі ёсць магчымасць, можна праводзіць невялічкія і простыя мерапрыемствы на беларускай мове, да якіх будзе патрэбна падрыхтоўка, у тым ліку і на пашырэння слоўнікавага запasu.

Настаўнікі павінны памятаць, што ў навучанні беларускай мове і развіцці культуры маўлення ў рамках паняцця двухмоўя вылучаецца сувязь з моўнай практыкай, якая залежыць ад ведання, у першую чаргу самім настаўнікам, заканамернасцяў ва ўзаемаадносінах беларускай і рускай моў, а таксама ад псіхалагічных асноў фарміравання двухмоўя.

Авалодванне дзвюма мовамі можа суправаджацца інтэрферэнцыяй, іншымі словамі – змешваннем сістэм абедзвюх моў. Пры такой з’яве ў беларускай і рускай моў не знаходзіцца нейкіх цяжасцей у распазнаванні сэнса выказвання. Інтэрферэнцыя назіраецца на розных узроўнях авалодвання мовамі.

Цяжасці могуць быць і ў вымаўленні слоў, ў якіх не супадае націск ў беларускай і рускай мовах: *імя і імя, момент і момант, посуда і посуд і г.д.* А таксама ў словах, род якіх не супадае ў абедзвюх мовах: *медаль, собака*.

У білінгвальнай адукацыі вучняў пачатковай школы неабходна ўлічваць асаблівасці развіцця маўлення, звяртацца да розных напрамкаў выхавання і развіваць пазнавальную актыўнасць вучняў. Зрабіць гэта можна праз абуджэнне нацыянальнай свядомасці, чалавечнай годнасці і гонару. Праца ў гэтым накірунку давалі цяжкая і

патрабуе не толькі пэўных уменняў і навыкаў, але ж пэўную станоўчую пазіцыю настаўніка па адносінах да беларускай мовы.

Спіс цытаваных крыніц:

1. Паліева, Т. Дзве мовы дзве душы/ Т.Паліева // Роднае слова.-2005. - №10.- с.3-5.
2. Плотнікаў, Б. Беларуская мова ў сістэме славянскіх моў/ Б.Плотнікаў // Роднае слова.-2000.-№12.-с.6-14
3. Салавянчык, Т. Культура беларускага маўлення ва ўмовах білінгвізму / Т.Салавянчык // Роднае слова.-2001.-№1.-с.5.

ФОРМИРОВАНИЕ УЧЕБНО-НАУЧНОЙ РЕЧИ НА УРОКАХ РУССКОГО ЯЗЫКА

Фёдорова В.А., студентка 4 курса
(г. Витебск, ВГУ имени П.М. Машерова)

Научный руководитель – Кунтыш М.Ф., канд. филол. наук, доцент

Актуальность проблемы формирования учебно-научной речи у младших школьников обусловлена современными преобразованиями в системе общего образования. Необходимость научить школьников говорить «языком науки» вызвано и тем фактом, что мы живем в условиях всеобщей компьютеризации, несомненно, стимулирующей познавательную деятельность, но снижающей качество речевой практики учащихся. Сегодня стал особенно очевиден тот факт, насколько ограничены речевые возможности учащихся, как плохо многие понимают читаемое, особенно учебно-научные тексты, не умеют выделять в высказывании главную информацию, как несовершенна устная и письменная речь [1, с.79]. Основным регламентирующим элементом методики формирования учебно-научной речи младших школьников является «Образовательный стандарт начального образования» [2].

Цель нашего исследования: разработать методические рекомендации, педагогические условия, которые будут способствовать формированию учебно-научной речи младших школьников.

Задачи: проанализировать состояние проблемы формирования учебно-научной речи младших школьников; выявить педагогические условия формирования учебно-научной речи; разработать научно-методические рекомендации совершенствования процесса формирования учебно-научной речи учащихся младших классов.

Методы: анализ, эксперимент, статистической обработки

База исследования: ГУО «Средняя школа №31 г. Витебска»

В исследовании приняли участие 28 учеников 4 «В» класса. Опытнo-поисковая работа проводилась в несколько этапов. Констатирующий этап опытнo-поисковой работы позволил определить общее состояние сформированности учебно-научной речи младших школьников. Формирующий этап был направлен на применение самой методики формирования учебно-научной речи. Обобщающий этап позволил обработать, обобщить и оформить результаты опытнo-поисковой работы.

С целью выявления уровней сформированности учебно-научной речи младших школьников, учащимся были даны упражнения, а также лингвистические тексты и разработаны задания к ним: это тексты, в которых представлена информация о жизни и вкладе ученых отечественную лингвистику [3, с.175]. К ним, в свою очередь, было разработано ряд заданий, направленных на понимание текста и на проверку освоенности лингвистического материала, содержащегося в текстах. После данной диагностики бы-